

УКРАЇНСЬКІ ШЕВЧЕНКОЗНАВЦІ 1-ї ТРЕТИНИ XX СТОЛІТТЯ

Анотація

Актуальність. Дослідники-шевченкознавці академічного напрямку кінця XIX – початку XX століть працювали на зламі епох, що включив і боротьбу проти імперії, і боротьбу в умовах неоімперських зазіхань на право людини отримувати достовірну інформацію про попередню історію та її діячів. Чимало з таких дослідників було репресовано радянською системою, адже вони не вкладалися в її ідеологічні канони. Деякі з них намагалися варіювати концепціями шевченкознавства (О. Дорошкевич (від описів природи в поезії Шевченка до його соціалістичного оточення) (Дорошкевич, 1924); П. Филипович (від заперечення революційної легенди про Шевченка до теми впливу на Т. Шевченка декабристів) (Филипович, 1925; 1926)). Інші дослідники проводили глибокі фактологічні розвідки за документальними джерелами (С. Єфремов (з питань Кирило-Мефодіївської справи) (Єфремов, 1926), В. Міяковський (біографія керівника Кирило-Мефодіївського товариства Микола Гулака) (Міяковський, 1926)); ще інші досліджували стиль і поетику митця (С. Родзевич (сюжет і стиль) (Родзевич, 1926), Б. Якубський (ритміку) (Якубський, 1926)).

В аспекті шевченкіани слід додати аналіз Шевченкового епістолярію С. Єфремовим (Єфремов, 1929) та М. Новицьким (М. Новицький, 1926), театральних уподобань Шевченка П. Руліним (Рулін, 1926), огляд деяких ілюстрацій Т. Шевченка-художника О. Новицьким

(О. Новицький, 1926). Ці розвідки свідчать про роботу науковців-шевченкознавців 10–30 років ХХ ст., які досліджували спадщину великого митця відповідно до академічного підходу.

Мета – дослідити діяльність окремих українських науковців періоду 1-ї третини ХХ століття в контексті їх участі в шевченкознавчих студіях.

Завдання. З'ясувати внесок у розвиток шевченкознавства науковців І-ї третини ХХ століття.

Результати. У статті розглянуто здобутки перших шевченкознавців, які виявили не лише майстерність у дослідженні життя й творчості Т. Шевченка, але й академічну доброчесність, не зрадивши принципів достовірності й історичності в дослідженнях. З'ясовано внесок у розвиток шевченкознавства в період 1-ї третини ХХ століття П. Филиповича, О. Дорошкевича, С. Єфремова, В. Міяковського, С. Родзевича, Б. Якубського, М. Новицького, П. Руліна, О. Новицького, М. Зерова. Відзначено, що кожен із них здійснював не лише наукову діяльність, але й пропагандистську, поширюючи спільну розповідь про великого українського митця серед людства – про його буремне життя й полум'яну творчість, про його значення як світоча українського національного руху за незалежність і власну державність.

Висновки. Науковці 1-ї третини ХХ століття в дослідженні спадщини Т. Шевченка залучали історичні, соціологічні, психологічні, бібліографічні, літературознавчі та мистецтвознавчі знання, а також організаторські вміння, формуючи програмні завдання для подальших дослідників творчості й життя Т. Шевченка.

Ключові слова: *Т. Шевченко, шевченкознавство, українські дослідники, українське літературознавство, академічний напрям.*

O.Varenikova. UKRAINIAN SHEVCHENKO SCHOLARS OF THE 1ST THIRD OF THE TWENTIETH CENTURY

Abstract

Relevance. Shevchenko scholars of the academic direction of the late nineteenth and early twentieth centuries worked at the turn of the eras, which included both the struggle against the empire and the struggle in the conditions of neo-imperial encroachments on the human right to receive reliable information about the previous history and its figures. Many of these researchers were repressed by the Soviet system, because they did not fit into its ideological canons. Some of them tried to vary the concepts of Shevchenko studies (O. Doroshkevych (from descriptions of nature in Shevchenko's poetry to his socialist environment) (Doroshkevych, 1924); P. Filipovych (from the denial of the revolutionary legend about Shevchenko to the theme of the influence of the Decembrists on T. Shevchenko) (Filipovych, 1925; 1926)). Other researchers conducted in-depth factual investigations based on documentary sources (S. Yefremov (on the Cyril and Methodius case) (Yefremov, 1926), V. Miyakovsky (biography of the head of the Cyril and Methodius Society Mykola Gulak) (Miyakovsky, 1926)); still others studied the style and poetics of the artist (S. Rodzevych (plot and style) (Rodzevych, 1926), B. Yakubsky (rhythmics) (Yakubsky, 1926)).

In the aspect of Shevchenko, one should add the analysis of Shevchenko's epistolary by S. Yefremov (Yefremov, 1929) and M. Novitsky (M. Novitsky, 1926), the theatrical preferences of Shevchenko by P. Rulin (Rulin, 1926), a review of some illustrations by T. Shevchenko-artist O. Novitsky (O. Novytskyi, 1926). These investigations testify to the work of Shevchenko scholars of the 10-30s of the twentieth century, who

studied the legacy of the great artist in accordance with the academic approach.

The aim is to study the activities of individual Ukrainian scholars of the period of the 1st third of the twentieth century in the context of their participation in Shevchenko studies.

Objectives. To find out the contribution to the development of Shevchenko studies of scientists of the first third of the twentieth century.

Results. The article considers the achievements of the first Shevchenko scholars, who showed not only skill in the study of T. Shevchenko's life and work, but also academic integrity, without betraying the principles of reliability and historicity in research. The contribution to the development of Shevchenko studies in the period of the 1st third of the twentieth century of P. Filipovych, O. Doroshkevych, S. Yefremov, V. Miyakovsky, S. Rodzevych, B. Yakubsky, M. Novitsky, P. Rulin, O. Novitsky, M. Zerov has been clarified. It is noted that each of them carried out not only scientific activities, but also propaganda, spreading a common story about the great Ukrainian artist among humanity – about his turbulent life and fiery creativity, about his importance as a lamp of the Ukrainian national movement for independence and their own statehood.

Conclusions. Scholars of the 1st third of the twentieth century in the study of Taras Shevchenko's legacy involved historical, sociological, psychological, bibliographic, literary and art historical knowledge, as well as organizational skills, forming program tasks for further researchers of Taras Shevchenko's work and life.

Keywords: *T. Shevchenko, Shevchenko studies, Ukrainian researchers, Ukrainian literary studies, academic direction.*

Вступ

Постановка проблеми. Дослідники-шевченкознавці академічного напрямку кінця XIX – початку XX століть працювали на зламі епох, що включив і боротьбу проти імперії, і боротьбу в умовах неоімперських зазіхань на право людини отримувати достовірну інформацію про попередню історію та її діячів. Чимало з таких дослідників було репресовано радянською системою, адже вони не вкладалися в її ідеологічні канони.

Деякі з них намагалися варіювати концепціями шевченкознавства (О. Дорошкевич (від описів природи в поезії Шевченка до його соціалістичного оточення) (Дорошкевич, 1924); П. Филипович (від заперечення революційної легенди про Шевченка до теми впливу на Т. Шевченка декабристів) (Филипович, 1925; 1926)). Інші дослідники проводили глибокі фактологічні розвідки за документальними джерелами (С. Єфремов (з питань Кирило-Мефодіївської справи) (Єфремов, 1926), В. Міяковський (біографія керівника Кирило-Мефодіївського товариства Микола Гулака) (Міяковський, 1926)); ще інші досліджували стиль і поетику митця (С. Родзевич (сюжет і стиль) (Родзевич, 1926), Б. Якубський (ритміку) (Якубський, 1926)).

В аспекті шевченкіани слід додати аналіз Шевченкового епістолярію С. Єфремовим (Єфремов, 1929) та М. Новицьким (М. Новицький, 1926), театральних уподобань Шевченка П. Руліним (Рулін, 1926), огляд деяких ілюстрацій Т. Шевченка-художника О. Новицьким (О. Новицький, 1926). Ці розвідки свідчать про роботу науковців-шевченкознавців 10-30 років XX ст., які досліджували спадщину великого митця відповідно до академічного підходу.

Аналіз доробку перших шевченкознавців здійснювали ще їх сучасники. О. Гермайзе вивчав діяльність П. Куліша (Гермайзе, 1925), В. Сімович – С. Смаль-Стоцького (Сімович, 2003). Звісно, сучасні українські вчені стали вивчати цей спадок шевченкознавства більш прискіпливо та документально. Г. Александрова досліджує здобутки П. Филиповича, який не лише сам був дослідником життя Т. Шевченка, але й укладав і редагував збірки праць інших науковців (Александрова, 2014). В. Андрєєв вивчав непересічну діяльність В. Петрова (Андрєєв, 2014), Ю. Беззуб – публіцистичну спадщину В. Міяковського (Беззуб, 2011), О. Меленчук – здобутки С. Єфремова (Меленчук, 2010), О. Бонь – організаційну діяльність О. Новицького (Бонь, 2000), Г. Карпінчук – новаторську роботу М. Новицького (Карпінчук, 2014), А. Радько – Б. Якубського (Редько, 2014).

Актуальність. Незважаючи на такий масив дослідницьких праць, констатуємо недостатність комплексних досліджень доробку шевченкознавців у період 1-ї третини ХХ століття.

Мета статті – дослідити діяльність окремих українських науковців періоду 1-ї третини ХХ століття в контексті їх участі в шевченкознавчих студіях.

Завдання – з'ясувати внесок у розвиток шевченкознавства науковців І-ї третини ХХ століття.

Методи дослідження

У статті використано наукові принципи сучасної науки про літературу – історизму, об'єктивності, діалектичного взаємозв'язку літературних явищ; використовуються історико-порівняльний, описовий, аналітичний та текстологічний методи дослідження.

Результати і дискусії

У межах розгляду перших здобутків шевченкознавства, що були скомпоновані в шевченківські збірки 20-х років, потрібно приділити увагу самим авторам цих розвідок – П. Филиповичу, С. Єфремову, В. Міяковському, С. Родзевичу, М. Новицькому, П. Руліну, О. Новицькому, які залишили свій слід не лише в цій ниві українського літературознавства, але й в інших сферах публічної життєдіяльності – публіцистичній, просвітницькій тощо. Недарма саме ці науковці досліджували постать Т. Шевченка, адже потрібно було залучити історичні, соціологічні та психологічні знання, здійснюючи бібліографічні, літературознавчі та мистецтвознавчі описи.

Також потрібен був організаторський досвід, і не дарма на чолі авторських колективів тих збірок були С. Єфремов, М. Новицький та П. Филипович, останній з яких є й автором передових статей у збірках, де були сформульовані програмні завдання для дослідників творчості й життя Т. Шевченка. Проте на початку тоталітарних 30-х років адепти соцреалізму дорікали йому за «ухиляння від соціологічного розгляду», адже в його статтях «Шевченко і романтизм», «Шевченко і Гребінка» й навіть «Шевченко і декабристи» слід відзначити глибокий аналіз поетичної творчості митця та його оточення, де П. Филипович класової тематики уникав. Наприклад, у програмній статті «До студіювання Шевченка та його доби» у збірнику 1925 року висловлюється думка про реальну реалізацію гуманних принципів, а не «наївне уявлення про соціалістичну доктрину» (Филипович, 1925, с. 13).

П. Филипович на той час визнавався в колі науковців світочем української науки, зазначає Г. Александрова: він – провідний діяч національно-культурного процесу, носій

високої наукової ерудиції, майстер аналізу текстів та їх порівняння, високий професіонал, ерудит, інтелектуал (Александрова, 2014). Аналіз думок Т. Шевченка призвів П. Филиповича до переконання про наявність у митця глибоких знань про філософію Вольтера, Дідро, Гольбаха, про здобутки французької революції та англійської економіки, що доводилося пророчими висновками поета про прийдешнє знищення імперій, поміщиків та автоматизацію праці (Филипович, 1925, с. 14).

Ще один відомий на той час учений-шевченкознавець – О. Геймайзе – професійний історик, який від 1918 року займав посаду керівника секції методології та соціологічного обґрунтування кафедри історії України, був керівником Археографічної комісії при Академії наук України. Він також займався видавничою діяльністю, очолюючи бібліографічний відділ редакції журналу «Україна». Історичні праці О. Гермайзе 20-х років присвячено українським питанням: «Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів», «Рух декабристів і українство», «Нариси з історії революційного руху на Україні», а також образам українській історіографії: «М.П. Драгоманов в українській історіографії», «В. Б. Антонович в українській історіографії», «П. Куліш і М. Костомаров, як члени Кирило-Мефодіївського братства» (Гермайзе, 1925). В останній О. Геймайзе аналізував факти з біографії Т. Шевченка, пов'язані з його причетністю до братчиків, впливом його поезій та в межах компетентного дослідження архівної поліційної справи про арешт П. Куліша й М. Костомарова.

О. Геймайзе участь Т. Шевченка в товаристві кирило-мефодіївців (і зрештою петрашевців) убаचाє як опосередковану – як автора поезій, спрямованих проти самодержавства, що формують протестний настрій у

суспільстві. Як бачимо, це для монарха та його наближених й було найбільш небезпечним, а тому призвело до заслання митця. Історик використовує компаративний метод для порівняння світогляду П. Куліша та М. Костомарова із зіставленням його з Шевченковим, висновкуючи, що братчики виявляли «безпосередній демократизм», а, скажімо, П. Куліш – «складні ідейні комбінації» (Гермайзе, 1925). Далі автор робить висновок, що ні П. Куліш, ні Т. Шевченко офіційно членами братства не були, що пояснюється конспіративністю братчиків, які не хотіли зашкодити таким видатним особам (Гермайзе, 1925, с. 54).

Ще одним відомим шевченкознавцем є Віктор Петров (Домонтович) –учений-енциклопедист, організатор науки, історик, етнограф, археолог, літературознавець, філолог, фольклорист, громадський діяч і письменник-неокласик (Андрєєв, 2014, с. 224). Попри таке поєднання організаторських, наукових і творчих інтересів, ще одна іпостась цієї людини – агент більшовицької розвідки викликає якусь незвіданість, що до кінця залишилася нерозкритою. Історичні та археологічні здобутки вченого входять до його монографії «Походження українського народу» (1947 рік), а літературознавчі – до праць, присвячених особистості й творчості П. Куліша (йому належить історико-біографічний роман «Романи Куліша»), а також Шевченку.

У 20-ті роки як члени Етнографічної Комісії ВУАН, В. Петров із О. Лободою редагують журнал «Етнографічний вісник», а також беруть участь у шевченківських збірниках, зокрема у збірці «Шевченко та його доба» В. Петров публікує статтю «Куліш і Шевченко». Він проаналізував зустрічі видатних митців у діахронічній та синхронічній площинах, визначивши їх особисті творчі та життєві принципи та, відповідно, психологічні портрети.

Зокрема, критично ставиться до Кулішевого принципу етнографічної природи творчості, за яким митці лише завдяки народу та його творчості існують як такі (Петров, 1925, с. 76).

Такий принцип відповідав тогочасним напрямкам романтизму в Європі, і В. Петров продовжить його у статті «Матеріали до історії приятелювання Куліша й Шевченка р. 1856-1857-го» (збірка 1926 року), говорячи про Шевченка як медіума, який адаптує зроблене народом у поетичну інтелектуальну форму.

С Єфремов – ще один з ініціаторів шевченківських збірок і тогочасного шевченкознавства. Узагалі дослідження життя й творчості поета визначається дослідниками як основа діяльності С. Єфремова, де він постає і як популяризатор постаті поета, і як глибокий дослідник його творчості, зайнявши серед шевченкознавців провідне місце. Він активно публікував матеріали про заходи, пов'язані з іменем великого митця, від 1899 до 1914 року – «Шевченкові роковини в Петербурзі», «Шевченкові роковини в Києві», «Сорок перші роковини смерті Шевченка», «На спомин 50-х роковин смерті Т. Шевченка. 1861 – 1911» та «Шевченко. Збірка» до 100-річчя поета, де дослідник опублікував свої праці про Т. Шевченка за останні 15 років.

Феномен С. Єфремова розкривається в тому, що той, за словами О. Меленчук, не лише був біографом і популяризатором постаті поета, але й організатором і критиком шевченкознавчих студій інших дослідників і загалом популяризації Т. Шевченка в Україні, де, як він уважав, той же «Кобзар» має бути «настільною книгою кожного грамотного українця». А коли за його ініціативою 1914 року весь наклад перевиданого «Кобзаря» було заборонено, С. Єфремов засудив такі шовіністичні заходи,

що порушують усі гуманістичні принципи іменем Імператора та Московської Церкви (Меленчук, 2010, с. 9). І вже в більшовицький період 20-х років, коли було проголошено Шевченкові роковини національним святом, С. Єфремов починає легально створювати академічне видання творів поета.

Ю. Бойко-Блохин зазначає, що в полеміці 20-х років щодо «культу» Шевченка С. Єфремов «хотів надати цьому культові глибшого змісту» (Бойко, 80, с. 45), здійснюючи комплексний аналіз творчості поета, зокрема, у монографії «Т. Шевченко. Життя його та діла» дослідник характеризує митця як ненависника соціальної неволі та промовця волі.

Стаття С. Єфремова до першої шевченківської збірки «Поет і плантатор» описує фрагмент із життя Т. Шевченка, коли той хотів визволити з кріпацької неволі своїх братів і сестру, контактуючи при цьому з їхнім господарем-поміщиком, тобто тут висвітлено категоричне несприйняття митцем кріпацтва, що пов'язано й з подальшим аналізом діяльності Кирило-Мефодіївського товариства, провідним завданням якого було саме скасування кріпосництва, у статті «Епілог до Кирило-Мефодіївської справи». У конфлікті ж із плантатором С. Єфремов відзначає деякі риси Шевченкового характеру, що було на той час своєрідним відкриттям, адже про це ніхто не писав. Наприклад, це селянська прагматичність, терплячість (доводиться чекати рішення пана) (Єфремов, 1925, с. 84), а також колізійність тієї справи, адже на той час і селяни, яких відпускали, хотіли від пана ще й землі для себе.

А. Лобода – професор Київського університету, залюблений в українську культуру, очолював Етнографічну комісію при Українській академії наук, був обраний академіком за спеціальністю «етнографія», був дійсним

членом філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка, нагороджений Великою золотою медаллю географічного товариства за значний внесок в українське народознавство, розвиток краєзнавства, був головним редактором часопису «Етнографічний вісник». Серед його наукових праць – стаття «Шевченко і Некрасов» А. Лобода намагався провести паралель між українським і російським поетами, а також з'ясувати ставлення другого до першого. Загалом щодо Т. Шевченка дослідник дотримувався пріоритетів соціально-історичного й культурно-побутового аналізу.

П. Рулін – мистецтвознавець, театральний критик, засновник театрознавства, літературознавець, засновник Українського театального музею, один з ініціаторів українського національного руху 20-х років. Опублікував чимало статей про визначних діячів українського театру – режисерів і акторів, а також про зв'язки з театром М. Гоголя та Т. Шевченка.

До шевченківських збірок входять статті П. Руліна «Шевченко і театр» і «Шевченко і Щепкін», у яких проаналізовано стосунки поета з Олдріджем і особливо – із М. Щепкіним, який був свого роду учителем для Шевченка в сенсі певних життєвих ситуацій. Також дослідник звертає увагу на захоплення Т. Шевченка театром, грою акторів, найбільше – оперою та співом (Рулін, 1926).

М. Новицький був різнобічним шевченкознавцем, який досліджував як біографію Т. Шевченка, так і його творчість. У 20-ті роки працював на посаді старшого наукового співробітника Комісії для видавання пам'яток новітнього українського письменства. Разом із П. Филиповичем і С. Єфремовим став фундатором шевченкознавства, засновниками збірок, присвячених аналізу життя та творчості великого поета.

Поряд із біографією Т. Шевченка М. Новицький досліджує особливості тексту поетових творів (статті «Поема Т. Шевченка «Мар'яна-Черниця», «До тексту Шевченкового «Кобзаря» та ін.), а тому дослідник стає членом Комітету для видання творів Т.Г. Шевченка та бере безпосередню участь у такому виданні. У збірках 1925 та 1926 років учений аналізує обставини арешту Шевченка 1850 року (Новицький М., 1925) та листування поета (Новицький М., 1926), що вказує на різнобічність М. Новицького як шевченкознавця. Хоча він разом зі своїми колегами був репресований (1937 року), але після звільнення працював над дослідженнями Шевченкового малярства і брав участь у виданні біографій поета, був рецензентом шевченкознавчих праць.

О Новицький на початку XX століття взяв участь у формуванні шевченкознавства, співпрацював із В. Вернадським, А. Кримським, М. Грушевським, був дійсним членом Академії наук, головою Комітету з охорони пам'яток старовини та мистецтва, професором і проректором Київського археологічного інституту. У шевченківських збірках О. Новицький оформив підрозділи «Примітки до малюнків», де подано розвідки щодо окремих Шевченкових малярських творів. Також він організував дві шевченківські виставки, опублікувавши монографію «Тарас Шевченко як маляр», підготував реєстр мистецьких творів митця та коментар до них (Бонь, 2000).

О. Дорошкевич не лише досліджував творчість Т. Шевченка з літературного, соціального боків, але й висловлював критичні погляди щодо розвитку шевченкознавства загалом. Наприклад, у збірці статей 1939 року «Етюди з шевченкознавства» він відзначає розходження між науковцями у 20-ті роки – як методичні, так і методологічні. О. Дорошкевич досліджував питання

впливу громадсько-політичних рухів на формування світогляду митця, зокрема через його зв'язки з діячами російської демократії («До питання про вплив Герцена на Шевченка» тощо), значення постаті Шевченка («Шевченко і наступні літературні генерації» тощо), аналізу стану шевченкознавства («Сучасний стан шевченкознавства» тощо). У збірках 20-х років О. Дорошкевич опублікував статті «Шевченко в соціалістичному оточенні» та «Шевченко й петрашеві в 40-х роках», де надав пріоритет ідеологічному розгляду.

Б Якубський досліджував Шевченкову творчість у структурно-стильовому аспекті. Наприклад, у статті «Форма поезій Шевченка» науковець детально проаналізував метрику й ритміку «Кобзаря», зробивши висновки про пріоритетність народнопісенного розміру поезій, що викликало дискусію за участю С. Смаль-Стоцького, Ф. Колесси, Є. Маланюка, М. Зерова та ін. (Радько, с. 196). Також дослідник займався й соціально-біографічними питаннями, й загальними у шевченкознавстві.

С Родзевич – літературознавець, критик і педагог. Після закінчення Київського університету викладав у школах, на кафедрі історії зарубіжних літератур Київського університету. Перекладач творів світової літератури. Як шевченкознавець опублікував у збірках статті «Романтизм і реалізм у ранніх творах Шевченка» та «Сюжет і стиль у ранніх поемах Шевченка («Катерина» і «Слепая»)», де аналізує розвиток поета як романтика, порівнюючи його стиль із М. Карамзіним і Є. Боратинським. Зрештою дослідник визначає, що страждання зрадженої дівчини є провідним мотивом, а образ спокусника – однозначно негативний, тобто, соціальне й національне розмежування

порівнюваних авторів призводить і до розмежування романтизму українського й російського (Родзевич, 1926).

В. Міяковський – історик і архівіст, член Наукового товариства імені Шевченка, брав участь в історичних, бібліографічних, археологічних комісіях, завідувач Кабінету біографії Т. Шевченка та рукописного відділу, будинку-музею Т. Шевченка в Києві. Після війни в еміграції провадить активну науково-просвітницьку діяльність, професор Українського вільного університету в Мюнхені, директор Архіву-музею у США. Ініціював видання річників «Шевченко» (1952-1964 pp.), англійськомовного збірника про Т. Шевченка. Можна сказати, що В. Міяковський – найбільш активний шевченкознавець у діаспорі в напрямку популяризації українського великого поета серед інших народів, зокрема англійськомовних.

Огляд наукових здобутків згаданих дослідників дає підстави стверджувати, що вони розвивали шевченкознавство в усьому його різнобарв'ї – як характеристики образу Т. Шевченка, його творів, так і його доби.

Висновки

Шевченкознавці I-ї третини XX століття працювали не лише на ниві українського літературознавства, але й у публіцистичній, просвітницькій, освітній сферах. Вони були знаними інтелектуалами того часу – з університетською освітою, науковим досвідом, тому в шевченкознавчих студіях вони залучали історичні, соціологічні, психологічні, бібліографічні, літературознавчі та мистецтвознавчі знання, а також організаторські вміння, формулюючи програмні завдання для подальших дослідників творчості й життя Т. Шевченка.

Провідними шевченкознавцями того часу стали П. Филипович, О. Геймайзе, В. Петров, М. Новицький, С. Єфремов, які готували до публікації шевченківські збірки 20-х років, пропагували й поширювали твори Т. Шевченка, його листи та спогади про нього. Також у цьому колі потрібно відзначити О. Дорошкевича, О. Лободу, О. Новицького, Б. Якубського, С. Родзевича, П. Руліна.

Зважаючи на утвердження більшовицької ідеології не можна не відзначити її вплив на шевченкознавство, що виявився в темах «соціалістичного реалізму» у творчості Т. Шевченка, його зв'язків із російськими демократами, слов'янофільства тощо. Зрештою як би означені дослідники не намагалися варіювати між методологіями у своїх шевченкознавчих студіях, більшість із них були репресовані й загинули в таборах, але повернення напрацювань шевченкознавців I-ї третини ХХ століття в науковий обіг дозволяє заповнити лакуни у вивченні спадщини Шевченка та його постаті як митця і людини.

Конфлікт інтересів. Авторка декларує, що не має конфлікту інтересів.

Політика використання ІІІ. Авторка декларує, що не використовувала ІІІ в процесі цього дослідження.

Література

Александрова, Г. (2014). Компаративні студії Павла Филиповича: поза межами часу і нації. *Філологічні семінари*, 17, 98–109.

Андрєєв, В. М. (2014). Віктор Петров: Науковець та розвідник у післявоєнній Німеччині (1945–1949). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 41, 224–229.

Беззуб, Ю. В. (2011). Володимир Міяковський – дослідник українського національного руху 40–80-х років XIX ст. *Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії*, 27, 76–82.

Бойко-Блохін, Ю. (1980). Тарас Шевченко в насліді Сергія Єфремова. *Український історик*, 1–4 (65–68), 45–57.

Бонь, О. І. (2000). *Академік Олекса Петрович Новицький як історик культури, організатор пам'яткоохоронного та музейного руху*. (Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

Гермайзе, О. Ю. (1925). П. Куліш і М. Костомаров як члени Кирило-Мефодіївського братства. *Шевченко та його доба. Збірник перший* (С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред., П. Филипович, ред.). Київ: ДВУ, 38–56.

Дорошкевич, О. (1924). Шевченко в соціалістичному оточенні. *Шевченківський збірник*. Київ (23–44).

Єфремов, С. (1926). Епілог до Кирило-Мефодіївської справи. *Шевченківський збірник. Збірник другий* (С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред., П. Филипович, ред.). Київ: КНИГОСПІЛКА (154–158).

Карпінчук, Г. (2014). Шевченкознавець-новатор М. Новицький. *Шевченкознавчі студії* : збірник наукових праць Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Г. Ф. Семенюк, гол. ред. кол.), 17, 365–375.

Лебідь-Гребенюк, Є. (2014). «Шевченківський збірник» (1924) і річники «Шевченко та його доба» (1925, 1926): з історії рецепції творчості та образу поета. *Шевченкознавчі студії*, 17, 376–381.

Меленчук, О. (2010). Феномен святкування роковин, присвячених пам'яті Т. Шевченка як соціокультурне явище в боротьбі за українську незалежність у літературно-

критичних студіях С. Єфремова. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки»*, 178, 5–12.

Новицький, М. (1926). З листування Т. Г. Шевченка. *Шевченківський збірник. Збірник другий* (С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред., П. Филипович, ред.). Київ: КНИГОСПЛКА, 159–166.

Новицький, О. (1926). Примітки до малюнків. *Шевченківський збірник. Збірник другий* (С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред., П. Филипович, ред.). Київ: КНИГОСПЛКА, 167–158.

Радько, А. (2014). Творчість Т. Г. Шевченка в дослідженнях Б.В. Якубського. *Волинь філологічна: текст і контекст*, 18, 194–200.

Родзевич, С. (1926). Сюжет і стиль у ранніх поемах Шевченка («Катерина» і «Слепая»). *Шевченківський збірник. Збірник другий* (С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред., П. Филипович, ред.). Київ: КНИГОСПЛКА, 44–69.

Рулін, П. (1926). Шевченко і Щепкін. *Шевченківський збірник. Збірник другий* (С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред., П. Филипович, ред.). Київ: КНИГОСПЛКА, 101–113.

Сімович, В. (2003). Вступне слово до першого видання. *Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретації*. Черкаси: Брама, 16–22.

Филипович, П. (1926). Революційна легенда про Шевченка чи дійсність. *Шевченківський збірник. Збірник другий* (С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред., П. Филипович, ред.). Київ: КНИГОСПЛКА, 5–22.

Филипович, П. П. (1925). До студіювання Шевченка та його доби. *Шевченко та його доба. Збірник перший* (С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред., П. Филипович, ред.). Київ: ДВУ, 7–37.

Якубський, Б. (1926). До проблеми ритму Шевченкової поезії. *Шевченківський збірник. Збірник*

другий С. Єфремов, ред., М. Новицький, ред.,
П. Филипович, ред.). Київ: КНИГОСПІЛКА, 70–82.

References

Aleksandrova, H. (2014). Komparatyvni studii Pavla Fylypovycha: poza mezhamy chasu i natsii [Comparative Studies of Pavel Filipovich: Beyond the Boundaries of Time and Nation]. *Filolohichni seminary*, 17, 98–109 [in Ukraine].

Andrieiev, V. M. (2014). Viktor Petrov: Naukovets ta rozvidnyk u pisliavoiennii Nimechchyni (1945–1949) [Victor Petrov: Scientist and intelligence officer in post-war Germany (1945-1949)]. *Naukovi pratsi istorichnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 41, 224–229 [in Ukraine].

Bezzub, Yu. V. (2011). Volodymyr Miiakovskiy – doslidnyk ukrainskoho natsionalnoho rukhu 40-80-kh rokiv XX st. [Volodymyr Miyakovsky is a researcher of the Ukrainian national movement of the 40-80s of the nineteenth century]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho nauково-doslidnoho instytutu ukrainoznavstva ta vsesvitnoi istorii*, 27, 76–82 [in Ukraine].

Bon, O. I. (2000). *Akademik Oleksa Petrovych Novytskyi yak istoryk kultury, orhanizator pamiatkookhoronnoho ta muzeinoho rukhu* [Academician Oleksa Petrovych Novitsky as a cultural historian, organizer of the monument protection and museum movement]. (Avtoref. dys... kand. ist. nauk: 07.00.01). Kharkiv: KhNU im. V.N. Karazina [in Ukraine].

Doroshkevych, O. (1924). Shevchenko v sotsiialistychnomu otchenni [Shevchenko in the socialist environment]. *Shevchenkivskiyi zbirnyk*. Kyiv, (23–44) [in Ukraine].

Fylypovych, P. (1926). Revoliutsiina lehenda pro Shevchenka chy diisnist [The Revolutionary Legend of

Shevchenko or Reality]. *Shevchenkovskiyi zbirnyk*. Zbirnyk druhyi (S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: KNYHOSPILKA, 5–22 [in Ukraine].

Fylypovych, P. P. (1925). Do studiuvannia Shevchenka ta yoho doby [On the study of Shevchenko and his era]. *Shevchenko ta yoho doba*. Zbirnyk pershyi (S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: DVU, 7–37 [in Ukraine].

Hermaize, O. Yu. (1925). P. Kulish i M. Kostomarov yak chleny Kyrylo-Mefodiivskoho bratstva [P. Kulish and M. Kostomarov as members of the Cyril and Methodius Brotherhood]. *Shevchenko ta yoho doba*. Zbirnyk pershyi (S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: DVU, 38–56 [in Ukraine].

Karpinchuk, H. (2014). Shevchenkoznaveets-novator M. Novytskyi [Shevchenko scholar and innovator M. Novitsky]. *Shevchenkoznavechi studii* : zbirnyk naukovykh prats Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka (H. F. Semeniuk, hol. red. kol.), 17, 365–375 [in Ukraine].

Lebid-Hrebeniuk, Ye. (2014). «Shevchenkovskiyi zbirnyk» (1924) i richnyky «Shevchenko ta yoho doba» (1925, 1926): z istorii retseptsii tvorchosti ta obrazu poeta [«Shevchenko's Collection» (1924) and the yearbooks «Shevchenko and His Era» (1925, 1926): from the history of the reception of creativity and the image of the poet]. *Shevchenkoznavechi studii*, 17, 376–381 [in Ukraine].

Melenchuk, O. (2010). Fenomen sviatkuvannia rokovyn, prysviachenykh pamiaty T. Shevchenka yak sotsiokulturne yavyshe v borotbi za ukrainsku nezalezhnist u literaturno-krytychnykh studiiakh S. Yefremova [The Phenomenon of Celebrating Anniversaries Dedicated to the Memory of T. Shevchenko as a Socio-Cultural Phenomenon in the Struggle for Ukrainian Independence in the Literary and Critical Studies

of S. Yefremov]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia «Filolohichni nauky»*, 178, 5–12 [in Ukraine].

Novytskyi, M. (1926). Z lystuvannia T. H. Shevchenka [From the correspondence of T. G. Shevchenko]. *Shevchenkivskiy zbirnyk. Zbirnyk druhyi* (S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: KNYHOSPILKA, 159–166 [in Ukraine].

Novytskyi, O. (1926). Prymitky do maliunkiv [Notes on pictures]. *Shevchenkivskiy zbirnyk. Zbirnyk druhyi* (S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: KNYHOSPILKA, 167–158 [in Ukraine].

Radko, A. (2014). Tvorchist T. H. Shevchenka v doslidzhenniakh B. V. Yakubskoho [Creativity of T. G. Shevchenko in the research of B. V. Yakubsky]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*, 18, 194–200 [in Ukraine].

Rodzevych, S. (1926). Siuzhet i styl u rannikh poemakh Shevchenka («Kateryna» i «Slepaia») [Plot and Style in Shevchenko's Early Poems («Catherine» and «The Blind One»)]. *Shevchenkivskiy zbirnyk. Zbirnyk druhyi* (S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: KNYHOSPILKA, 44–69 [in Ukraine].

Rulin, P. (1926). Shevchenko i Shchepkin [Shevchenko and Shchepkin]. *Shevchenkivskiy zbirnyk. Zbirnyk druhyi* (S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: KNYHOSPILKA, 101–113 [in Ukraine].

Simovych, V. (2003). Vstupne slovo do pershoho vydannia [Introductory remarks to the first edition]. *Smal-Stotskyi S. T. Shevchenko. Interpretatsii*. Cherkasy: Brama, 16–22. [in Ukraine].

Yakubskiy, B. (1926). Do problemy rytmu Shevchenkovoï poezii [To the problem of the rhythm of Shevchenko's poetry]. *Shevchenkivskiy zbirnyk. Zbirnyk druhyi*

(S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: KNYHOSPILKA, 70–82 [in Ukraine].

Yefremov, S. (1926). Epiloh do Kyrylo-Mefodiivskoi spravy [Epilogue to the Cyril and Methodius Affair]. *Shevchenkovskiyi zbirnyk. Zbirnyk druhyi* (S. Yefremov, red., M. Novytskyi, red., P. Fylypovych, red.). Kyiv: KNYHOSPILKA, 154–158 [in Ukraine].

Рукопис статті отримано 13 квітня 2026 року

Рукопис статті прорецензовано 19 квітня 2026 року

Рукопис затверджено до публікації 21 квітня 2026 року

Олена Варенікова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова, докторант. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди.

varenikova25@hnpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9869-3201>

Olena VARENIKOVA, PhD (Philol.) Associate Professor of Professor Leonid Ushkalov Department of Ukrainian Literature and Journalism, Doctoral Student G.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

varenikova25@hnpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9869-3201>